Turisme
La Costera

Tresors de l'interior

Ruta de la taulelleria artística

www. turismelacostera.com

Turisme La Costera
Tresors de l'interior

En aquest enllaç i codi QR podràs trobar informació actualitzada sobre els pobles de la ruta i on menjar i dormir

LA RUTA DE LA TAULELLERIA ARTÍSTICA

Benvingudes i benvinguts a aquest passeig per una les expressions artístiques populars més valencianes: la Taulelleria. Els taulells ceràmics s'empren des de ben antic, però en la forma que els coneguem ara són d'origen medieval quan els andalusins importen tècniques i dissenys des d'orient i el nord d'Àfrica. Amb la conquesta cristiana tant la corona com els senyors feudals van ser conscients del potencial industrial d'aquesta activitat i van afavorir la seua expansió i la investigació de noves tècniques. Així, els ceramistes mudèjars es van convertir en un grup més protegit que la resta de musulmans sota domini cristià. Un dels principals resultats d'aquestes polítiques va ser l'aparició d'una nova tècnica, els reflexos metàl·lics, a Manises que van convertir aquesta localitat en el referent que encara és a hores d'ara.

La conjunció d'aquestes produccions que permetien decoracions més econòmiques que la escultura o la pintura mural amb la devoció popular va propiciar que allà pel segle XVIII es consolidara per terres valencianes el costum de representar figures religioses en panells de taulells. Així carrers i cases es van omplir amb mostres de devoció que presentaven patrones i patrons del poble o del propi carrer al que donaven nom. Una de les formes més singulars d'aquest art popular sacre van ser els panells ceràmics que representen les estacions de la passió de Jesús als calvaris presents a pràcticament tots els pobles.

En paral·lel l'art decoratiu que s'aplicava a la construcció de cases i altres edificis també anava sent reflectit per la decoració i, àdhuc, la forma dels taulells. Així podem gaudir de taulells que mostren com la nostra gent adquiria, transformava i feia seues les idees de cada moment. D'aquesta manera podem gaudir de taulells gòtics, renaixentistes, manieristes, barrocs, neoclàssics, modernistes, cubistes...

Aquesta ruta vos ajudarà a veure les mostres d'aquest art a la Costera però també a comprendre millor el perquè i el com d'aquestes expressions culturals tan pròpies dels nostres pobles i la nostra gent. Esperem que el camí que anem a fer junts siga del vostre gust!

Seguint la Via Augusta podràs seguir l'itinerari caminant o en bici i empraràs un antic camí ibèric que va ser convertit en calçada imperial romana

La benvinguda de la nostra embaixadora 3

Taulelleria devocional de carrer 5

Els taulells de les ermites de Vallada. La religió i el poble 7

La Botica Central de Xàtiva. El taulell monumental. 9

Els taulells del darrer record. 11

Art i artesania més enllà de la devoció 12

La benvinguda de la nostra embaixadora Beatriu Navarro i Buenaventura (Historiadora de l'Art. Especialista en pintura dels segles XV-XVI i en taulelleria valenciana)

Durant els segles XVIII i XIX la pintura sobre taulells envernissats assolí la màxima esplendor. Les creacions d'aquella època sorgides dels forns de la ciutat de València mostren un alt nivell de qualitat, tant artística com tècnica, fet que suscità gran demanda i exportacions a escala mundial. Una de les factories capdavantera fou propietat dels Disdier, nissaga xativina que marcà el pas del barroc al neoclassicisme i aconseguí el títol de Reial Fàbrica de Taulells.

Pel valor històric, artístic i etnològic, el conjunt que atresora la Costera permet resseguir al llarg del temps la seua evolució. Els carrers de la comarca es configuren com un museu de taulelleria valenciana al aire lliure, sense horaris. Hi trobarem plafons devocionals i retolació urbana. Tot sense oblidar les socolades historiades d'interior o làpides funeràries.

La Costera ha conservat un bon nombre de plafons a la via pública. Entre tots, per la seua excepcionalitat, cal destacar el retaule de Xàtiva (vers 1785) dedicat a la Mare de Déu de la Seu, on apareixen diversos personatges històrics com els papes Borja. Està compost per quasi quatre-cents taulells i és el més gran de la Comunitat Valenciana.

Un passeig pels pobles de la comarca ens permet admirar obres de reconeguts pintors ceràmics com Joan Bru (Sant Jaume a la Llosa de Ranes, Sant Blai a Moixent), Josep Sanchis (Sant Vicent Ferrer a Canals) o Francesc Dasí (Sant Ramon a Vallada), entre molts altres.
Aquesta ruta vos ajudarà a veure les mostres d'aquest art a la Costera però també a comprendre millor el perquè i el com d'aquestes expressions culturals tan pròpies dels nostres pobles i la nostra gent. Esperem que el camí que anem a fer junts siga del vostre gust!

Taulelleria devocional de carrer

Tots els nostres pobles tenen algun racó al que algú va decidir col·locar un panell amb taulells que mostraren la seua devoció. Tants que és molt complex esmentar tots els que hi ha. Per açò, a aquesta guia hem optat per mostrar uns quants exemples i després dedicar més atenció a alguns casos que destaquen per la seua singularitat o monumentalitat.
Als pobles de la Costera trobem alguns exemples del segle XVIII però la majoria del que podem contemplar són obres de finals del segle XIX i sobre tot del segle XX. Els taulells ceràmics són resistents, però les inclemències de la intempèrie i la història els van danyar en moltes ocasions forçant la seua substitució.
L'art de la taulelleria és un art encara viu, per açò vos animem també a contemplar els panells moderns com la pervivència de la tradició i la millor garantia del seu futur… i segur que entre ells trobareu algunes sorpreses per la modernitat o singularitat del seu missatge.

l'Alcúdia de Crespins

Barxeta

el Genovés

la Granja de la Costera

Montesa

Novetlè

Rotglà i Corberà

Torrella

Canals

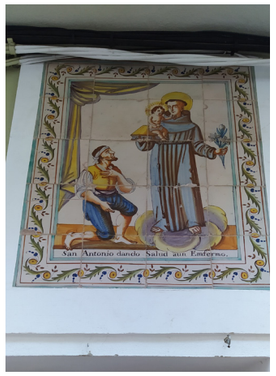

Cerdà

Estubeny

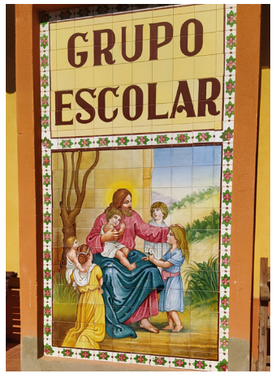

la Font de la Figuera

Llanera de Ranes

Llocnou d'En Fenollet

la Llosa de Ranes

Moixent

Vallada

Vallés

Xàtiva

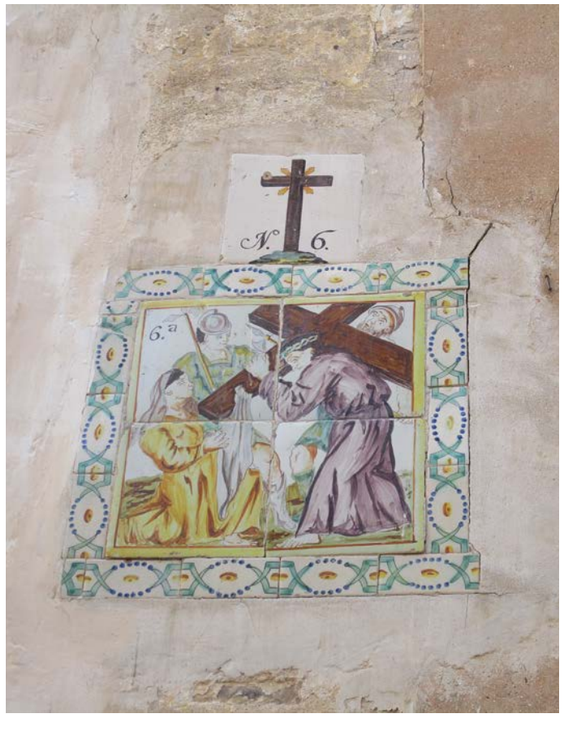

Els taulells de les ermites de Vallada. La religió i el poble.

Al sud del nucli urbà de vallada i a les primeres rampes del port del Campello podem contemplar un conjunt de taulells ceràmics que destaquen per la seua singularitat. Es podria dir que aquests taulells són una de les mostres més evidents de la forma en que la gent dels nostres pobles sentia la religió i la practicava.

Al camí que va cap a les ermites que s'inicia al carrer de la Veritat i continua per la carretera CV-6492 podem gaudir d'un calvari amb panells ceràmics que il·lustren les estacions del Via Crucis. Sembla que l'origen d'aquests podria ser de la mateixa època que l'ermita de Sant Sebastià edificada al segle XVIII sobre les restes d'altra anterior.

A la plaça que s'obre davant d'aquesta ermita trobem un conjunt de casilicis o capelletes del segle XIX als que els taulells ens mostren els dolors de la verge Maria i els gojos de Sant Josep acompanyades de texts rimats escrits en castellà amb una ortografia pròpia de l'època. A la pròpia façana de l'ermita podem trobar dos panells de taulells, un sobre la porta principal dedicat a Sant Sebastià i altre sobre una porta lateral dedicat a Sant Antoni.

A molts pocs metres d'aquesta ermita es troba la veïna del Crist del Calvari construïda ja al segle XIX en estil neoclàssic i probablement coetània dels casalicis que acabem de descriure. Al voltant d'aquesta ermita continua el conjunt de representacions i figures que hi havia a la plaça en front de l'ermita de Sant Sebastià. Algunes de les inscripcions les podem trobar envoltant la font que es situa front a la seua porta principal.

La Botica Central de Xàtiva. El taulell monumental.

Al cantó entre el carrer Mossen Urios i el Carrer Noguera de Xàtiva podem trobar l'antic establiment de la Botica Central de Xàtiva també coneguda com casa Artigues. Aquest nom prové del llinatge d'apotecaris que va tenir allà el seu establiment durant sis generacions. La façana d'aquesta casa va ser triada per ubicar un panell ceràmic monumental que va ser pagat pel veïnat tal i com ens informa la llegenda a la seua part inferior que indica "A expensas del barrio".

El retaule està format per 288 rajoles amb decoració d'estil barroc – rococó propi del moment de la seua elaboració (meitat del segle XVIII). Al centre del panell es troba una fornícula que acull la imatge de la Verge de la Seu que es veu envoltada per figures històriques relacionades amb la ciutat com els papes Calixte III i Alexandre VI i figures de cavallers i religiosos que ara són complexos d'identificar. Un d'ells (vestit de blanc i amb una creu roja al costat esquerre sostenint una esfera a la seua mà) podria ser Diego Ramírez de Arellano marí i cosmògraf xativí que va participar a diverses expedicions i que el 1619 com a pilot va cartografiar la que ara es coneix com la Terra del Foc a Sud-Amèrica però que ell va batejar com a Illa de Xàtiva.

A la part superior es poden identificar tres figures religioses locals: Fra Miquel Agulló, Margarida Agulló (o Agullona) i Sant Jacint Castanyeda mentre que a la inferior es pot veure una representació idealitzada de la ciutat als peus del castell. Algunes de les quinze figures que s'hi poden trobar no han pogut ser identificades amb exactitud.
El retaule va ser desmuntat el 1936 i tornat a ser col·locat el 1939 durant la guerra civil i va ser restaurat el 1986.

Els taulells del darrer record.

Un dels usos més sorprenents per als forans -i molts locals actuals- de les rajoles ceràmiques és el de làpides funeràries. Pel general aquestes rajoles es van emprar durant el segle XVIII i XIX i van començar a decaure al darrer terç d'aquest segle. Aquestes rajoles es caracteritzen per ser d'una grandària major a les que s'empraven normalment i les seues escenificacions relacionades amb la mort i els cementiris.

A l'ermita de Sant Feliu de Xàtiva podem contemplar algunes d'aquestes làpides ceràmiques, però a Montesa podem trobar unes rajoles que a més a més ens mostren un dels moments més crítics de la nostra història. Al cementiri de Montesa, edificat allà per la segona dècada del segle XIX, s'hi trobaven algunes làpides ceràmiques que fa poc van ser traslladades a l'ermita de Sant Sebastià -annexa al campsant- per tal de preservar-les millor. Entre aquestes cal destacar una dedicada a quatre menuts -párvulos- d'una mateixa família que van caure víctimes de l'epidèmia de Còlera-Morbo que va arrasar les nostres terres el 1885. Es calcula que aquesta epidèmia es va dur per davant a unes 120.000 persones a tot l'estat, de les quals unes 20.000 residien a la província de València. Sembla que la malaltia va arribar a terres valencianes acompanyant a jornalers de la zona de Xàtiva que s'havien desplaçat per la verema a França on s'havia patit un brot el 1884.

Ermita de Sant Sebastià (Montesa)

Ermita de Sant Sebastià (Montesa)

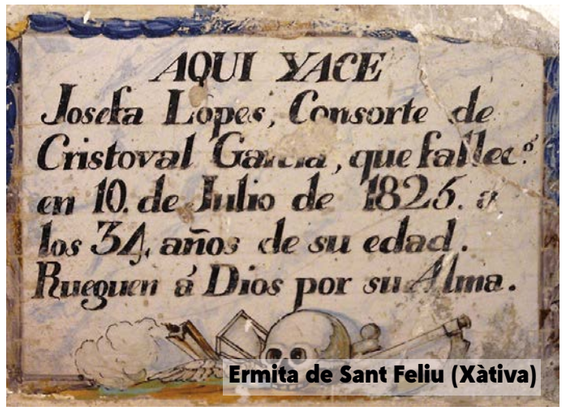

Ermita de Sant Feliu (Xàtiva)

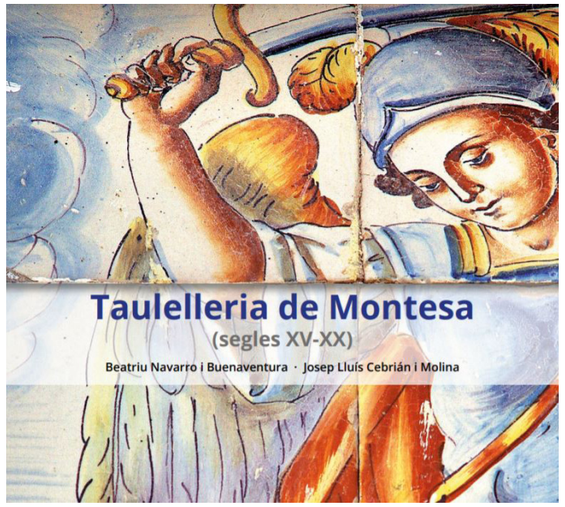

Montesa i l'art ceràmic.

Els taulells ceràmics del poble de Montesa són dels millors estudiats de la comarca atès que el 2021 s'ha publicat "Taulelleria de Montesa (Segles XV-XX) de Beatriu Navarro i Buenaventura i Josep Lluís Cebrián i Molina investigadors que són tot un orgull per a la nostra comarca. El llibre es pot adquirir a diversos establiments de la localitat o contactant amb l'ajuntament.

Art i artesania més enllà de la devoció.

Els taulells ceràmics van començar com un element decoratiu a les llars però poc a poc i amb la seua evolució el seu ús es va adaptar a la representació religiosa però també a altres usos informatius atés que eren fàcils de fer i col·locar i una vegada integrats a les façanes resistien millor la intempèrie que, per exemple, les pintures murals.

Així a la Costera podem trobar mostres de taulells aplicats a l'exterior i interior d'edificis, retaules publicitaris o de presentació d'establiments fabrils i comercials -adhuc alguns agraris- o retaules moderns dedicats a l'homenatge a les dones que acudien al llavador (Barxeta) o a esportistes com el campió motociclista Ricardo Tormo (Canals).

Un dels usos que és testimoni de la nostra història i que encara es manté a molts dels nostres carrers és el dels taulells que assenyalen el nom del poble -i el partit judicial molt a sovint-, del carrer o el número de la seua porta. A la ciutat de Xàtiva en podem trobar també aquells que assenyalaven els edificis que estaven protegits per una asseguradora local.

Simarro Oltra, 4 (Novetlè)

Llavador (Barxeta)

Pavelló Ricardo Tormo (Canals)

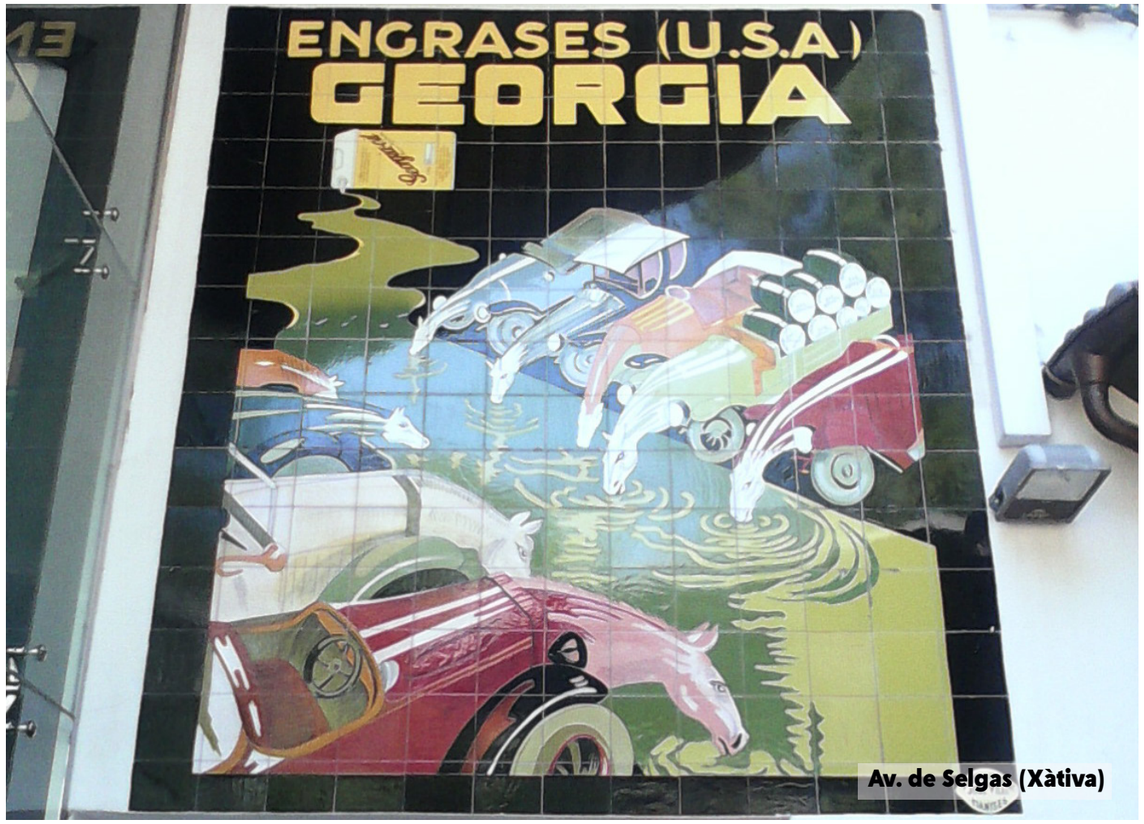

Av. de Selgas (Xàtiva)

Pl. la Bassa (Xàtiva)

Sant Joan, 4 (Alboi)

Pl. Mercat, (Canals)

Taulells als museus.

A dos museus de la ciutat de Xàtiva podem trobar diversos retaules i taulells que ens mostren la riquesa que aquest art va tenir a la ciutat dels socarrats. Al Museu de Belles Arts en podem trobar en podem trobar alguns retaules de diferents períodes històrics, però és al museu de l'Almodí on podem gaudir d'una col·lecció més extensa que abasta des de sòcols i rajoles de tots els períodes històrics des de temps medievals fins l'actualitat i nombrosos taulells que històricament assenyalaven indrets, casses i carrers.

Turisme La Costera

Tresors de l'interior

LA COSTERA - CANAL
mancomunitat de municipis

GENERALITAT VALENCIANA

TURISME COMUNITAT VALENCIANA

VALÈNCIA TURISME

PLA DE DINAMITZACIÓ I GOVERNANÇA TURÍSTICA DE LA MANCOMUNITAT DE LA COSTERA-CANAL

@turismelacostera @turismecostera @turismelacostera

www. turismelacostera.com